

Niewykonanie lub nienależyte wykonanie polecenia przelewu przez bank

JMK Kancelaria Adwokacka w toku obsługi prawnej swoich Klientów rozpatrywała problem nienależytego wykonania polecenia przelewu przez banki.

Polecenie przelewu jest popularną formą bezgotówkowych rozliczeń pieniężnych, dlatego szczególnie istotny jest problem aktualności i obowiązywania przepisów regulujących ten rodzaj usług płatniczych. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie problemu niewykonania polecenia przelewu w świetle nowych i „starych” przepisów.

Przed dniem 24.10.2011 r. (a więc przed dniem wejścia w życie znowelizowanej UsłPIU¹) istniał problem bankowego rozliczenia pieniężnego przeprowadzonego na podstawie polecenia przelewu, w którego treści dłużnik wskazał numer rachunku bankowego innego posiadacza niż oznaczony w tym poleceniu wierzyciel. Problem ten polegał na braku odpowiedniego standardu przeprowadzania bankowego rozliczenia pieniężnego zainicjowanego poleceniem przelewu.

Sprawa reżimu odpowiedzialności podmiotów realizujących przelew była rozważana w orzecznictwie SN i piśmiennictwie na tle art. 64 PrBank². Przepis ten stanowił wówczas (do noweli w 2011 roku), że jeżeli polecenie przeprowadzenia rozliczenia pieniężnego złożone przez posiadacza rachunku bankowego jest wykonywane przez kilka banków, każdy z tych banków ponosi wraz z pozostałymi solidarną odpowiedzialność wobec posiadacza rachunku za szkody spowodowane niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem polecenia. SN w wyroku z dnia 17.12.2008 r., I CSK 205/08, podtrzymał **tezę o istnieniu po stronie banków przeprowadzających rozliczenie pieniężne obowiązku „sprawdzenia prawidłowości oznaczenia beneficjenta polecenia przelewu”** („sprawdzenia zgodności numeru rachunku i nazwy beneficjenta przelewu”), i wyraźnie **odniósł ten obowiązek do każdego banku uczestniczącego w cyklu rozliczeniowym zainicjowanym poleceniem przelewu**³.

L. Kociucki zaznaczył⁴, że odpowiedzialność banków uczestniczących w procesie uruchomionym poleceniem przelewu jest odpowiedzialnością typu gwarancyjnego, zapewniającą w sposób szczególny i szeroki ochronę klientów banku. W dniu 19.12.2007 r., zapadł wyrok SN (V CSK 340/07), w którym SN uznał, że wykonanie przelewu bez polecenia posiadacza rachunku stanowi delikt banku. SN orzekł, że „zarówno wypłata na rzecz osoby nieuprawnionej, jak i dokonanie przelewu bez zlecenia posiadacza rachunku świadczą nie tylko o nienależytym wykonaniu zobowiązania przez bank, lecz także o naruszeniu przez pracowników banku ogólnego obowiązku należytej staranności wobec każdej osoby, z którą nawiązują kontakt w ramach swojej działalności zawodowej. Obowiązek ten wynika z charakteru działalności oraz jej specyfiki związanej z

¹ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych - Dz.U. 2011 nr 199 poz. 1175; dalej jako *UsłPIU*.

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe. - Dz.U. 1997 nr 140 poz. 939; dalej jako *PrBank*.

³ *Odpowiedzialność banku za szkodę wyrządzoną nienależytym wykonaniem polecenia przelewu bankowego – glosa* – I CSK 205/08, dr Krzysztof Topolewski, MoP 2011, Nr 14.

⁴ *Odpowiedzialność za niewykonanie polecenia przelewu na tle ustawy o usługach płatniczych*, dr Leszek Kociucki, MoP 2012, Nr 17.

dysponowaniem środkami pieniężnymi. Jego naruszenie stanowi winę w rozumieniu art. 415 KC”. SN pochylił się nad problemem i stwierdził, że sądy do tej pory niewłaściwie uznawały dochodzone roszczenie za roszczenie odszkodowawcze w reżimie odpowiedzialności kontraktowej. Zdaniem SN nie wyklucza to możliwości zastosowania podstawy deliktowej. Realizując polecenie przelewu środków zgromadzonych na rachunku bankowym, bank powinien sprawdzić czy dysponuje zleceniem pochodzącym od posiadacza. Dokonanie przelewu bez zlecenia posiadacza rachunku świadczy nie tylko o nienależytym wykonaniu zobowiązania przez bank, lecz także o naruszeniu przez pracowników banku ogólnego obowiązku należytej staranności wobec każdej osoby, z którą nawiązują kontakt w ramach swojej działalności zawodowej. Obowiązek ten wynika z charakteru działalności oraz jej specyfiki związanej z dysponowaniem środkami pieniężnymi. Jego naruszenie stanowi winę w rozumieniu art. 415 KC.

Odmienne stanowisko przyjął SN w wyroku z 16 stycznia 2001 r. (II CKN 344/00): „Bank dokonujący wypłaty do rąk osoby nieuprawnionej nie narusza obowiązków względem posiadacza rachunku, gdyż ten zachowuje swoje uprawnienia do zwrotu środków oddanych na przechowanie banku”. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym tę sprawę, podzielił pogląd wyrażony w uzasadnieniu uchwały SN z dnia 20.11.1992 r. (III CZP 138/92, OSP 1993, nr 5, poz. 97), iż z treści zobowiązań banku w ramach umowy rachunku bankowego wynika, że bank przyjmuje obowiązki depozytariusza z którymi związana jest powinność zwrotu zgromadzonych na rachunku środków pieniężnych na każde żądanie posiadacza rachunku. W tym przedmiocie odpowiedzialność banku trwa aż do chwili, gdy nastąpi rzeczywiste spełnienie świadczenia, bowiem w zakresie zwrotu przechowywanych środków, zobowiązanie banku ma charakter zobowiązania rezultatu, a nie starannego działania. W przypadku dokonania wypłaty pieniędzy na rzecz osoby nieuprawnionej, bank nie może uwolnić się od obowiązku wykonania zobowiązania względem posiadacza rachunku, na tej podstawie, że spełnił wymagania co do zachowania należytej staranności (art. 355 KC). W takiej sytuacji uprawniony z umowy rachunku bankowego posiadacz rachunku zachowuje prawo żądania zwrotu przechowywanych środków, a ewentualna odpowiedzialność odszkodowawcza banku może tylko uzupełniać obowiązek wypłaty wkładu. W konsekwencji zaprezentowanego przez SN poglądu, bank dokonujący wypłaty do rąk osoby nieuprawnionej nie narusza obowiązków względem posiadacza rachunku, gdyż ten zachowuje swoje uprawnienia do zwrotu środków oddanych na przechowanie banku.

W dniu 24.10.2011 r. weszła w życie ustawa z dnia 19.8.2011 r. o usługach płatniczych. Ustawa ta wdraża dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.11.2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego.

UsłPIU nakłada na dostawcę usług płatniczych (bank) obowiązki informacyjne, zwłaszcza obowiązek wskazania płatnikowi informacji, które muszą być dostarczone przez płatnika, aby zlecenie płatnicze mogło zostać prawidłowo wykonane, albo informację, że wystarczające jest podanie unikatowego identyfikatora (art. 23 ust. 1 UsłPIU).

Z art. 50 UsłPIU wynika, że „dostawca płatnika nie może odmówić wykonania autoryzowanego zlecenia (...), chyba że nie zostały spełnione przez płatnika postanowienia umowy pomiędzy dostawcą a użytkownikiem lub możliwość albo obowiązek odmowy wynika z odrębnych przepisów”.

Istotny jest problem **odpowiedzialności za „chybione” polecenia przelewu**, tzn. polecenia, w których wskazany w poleceniu jego odbiorca posiada w rzeczywistości dane identyfikacyjne inne, niż wskazane w tym poleceniu. W stanie prawnym poprzedzającym wejście w życie UsłPIU powstawało wiele wątpliwości interpretacyjnych związanych z tym problemem. UsłPIU wprowadza obecnie szczegółowe uregulowania dotyczące tej odpowiedzialności. W przypadku gdy zlecenie płatnicze jest inicjowane przez płatnika, jego dostawca ponosi wobec niego odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie polecenia przelewu, chyba że udowodni, iż rachunek dostawcy odbiorcy został uznany. Odpowiedzialność dostawcy płatnika wobec płatnika polega na obowiązku niezwłocznego zwrotu płatnikowi kwoty niewykonanego lub nienależycie wykonanego przelewu albo, w przypadku gdy płatnik korzysta z rachunku płatniczego, przywraca obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miało miejsca niewykonanie lub nienależyte wykonanie transakcji płatniczej.

UsłPIU rozstrzyga m.in. w art. 143 kiedy polecenie przelewu jest **wykonane na rzecz właściwego odbiorcy**. I tak, jeżeli w treści zlecenia płatniczego wskazany został unikatowy identyfikator odbiorcy - polecenie przelewu uważa się za wykonane na rzecz właściwego odbiorcy, jeżeli zostało wykonane zgodnie z tym unikatowym identyfikatorem bez względu na dostarczone przez użytkownika inne informacje dodatkowe. Jeżeli unikatowy identyfikator podany przez składającego polecenie przelewu jest nieprawidłowy, dostawca nie ponosi wobec niego odpowiedzialności. Dostawca płatnika jest jednak obowiązany podjąć działania w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej. Strony mogą zastrzec w umowie, że dostawca ma prawo pobrać od użytkownika opłatę za odzyskanie środków. Powołując się na to wyjaśnienie, należy wskazać również, że **unikatowy identyfikator** (art. 2 pkt 33 UsłPIU) to „kombinacja liter, liczb lub symboli określona przez dostawcę dla użytkownika, która jest dostarczana przez jednego użytkownika w celu jednoznacznego zidentyfikowania drugiego biorącego udział w danej transakcji płatniczej użytkownika lub jego rachunku płatniczego”. Efektem nowej regulacji jest więc zwolnienie dostawców usług płatniczych z obowiązku żądania wyjaśnień od płatnika przelewu lub innych uczestników procesu przelewu w razie niezgodności między identyfikatorem odbiorcy przelewu a innymi jego danymi wskazanymi w poleceniu przelewu (nazwiskiem lub nazwą, adresem), a w razie braku satysfakcjonujących wyjaśnień także obowiązku powstrzymania się od realizacji polecenia przelewu. Poprzestanie tylko na unikatowym identyfikatorze będzie miało pozytywne strony także dla płatnika: przyspieszy bowiem realizację polecenia przelewu i wykluczy wątpliwości, jakie mogły powstać na tle weryfikacji danych odbiorcy.

W przypadku niewykonanej lub nienależyte wykonanej transakcji płatniczej dostawca usług dla płatnika bez względu na odpowiedzialność, na wniosek płatnika podejmuje niezwłocznie **działania w celu przesłедzenia transakcji płatniczej i powiadamia płatnika o ich wyniku** (art. 146 UsłPIU). Ponadto, zgodnie z art. 143 ust. 2 zd. 2 UsłPIU dostawca płatnika jest jednak obowiązany podjąć **działania w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej**.

Niezależnie jednak od rozbieżności w powoływanych orzeczeniach SN, Sąd ten był jednomyślny w sprawie ochrony interesów płatnika. W wyroku SN z 16.01.2008 r. (IV CSK 380/07) stwierdził, że „niezapewnienie posiadaczowi rachunku bankowego bezpieczeństwa jego środków pieniężnych znajdujących się na tym rachunku przez umożliwienie ich

zagarnięcia przez pracowników banku uzasadnia odpowiedzialność banku na podstawie przepisów o czynach niedozwolonych oraz z tytułu nienależytego wykonania zobowiązania”.